

ลักษณะแบบแผนการแพร่กระจายนวัตกรรม

ในการศึกษาถึงลักษณะแบบแผนการแพร่กระจายนวัตกรรมที่จะกล่าวในบทนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาทั้งการแพร่กระจายนวัตกรรมในระหว่างสมาชิก และจากสมาชิกไปสู่บุคคลอื่น ๆ ในระบบสังคม โดยใช้วิธีการวิเคราะห์เครือข่ายการสื่อสารเป็นเครื่องมือในการศึกษาถึงโครงสร้างการสื่อสารและเครือข่ายการสื่อสารของการแพร่กระจายนวัตกรรมการเกษตรที่เสนอในรายการวิทยุเพื่อยูวเกษตรกร นอกจากนี้ผู้วิจัยยังได้ศึกษาถึงปัจจัยทางการสื่อสารที่มีผลต่อการเลือกบุคคลเพื่อดำยทอดแพร่กระจายนวัตกรรมที่สำคัญ ๆ คือ ความคล้ายคลึงกันของคู่สื่อสารในค่านาย การศึกษา รายได้ ปัจจัยพื้นที่ของคู่สื่อสาร ความสัมพันธ์อย่างสนิทแน่นแฟ้น และความสัมพันธ์อย่างผิวเผิน

โครงสร้างการสื่อสารและเครือข่ายการสื่อสารของการแพร่กระจายนวัตกรรม

จากการที่ผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์เครือข่ายการสื่อสาร โดยศึกษาทั้งสมาชิกกลุ่มอภิปรายรายการวิทยุเพื่อยูวเกษตรกรและบุคคลภายนอกที่ถูกระบุถึงผลของการวิเคราะห์ดังกล่าว แสดงให้เห็นถึงแผนภาพโครงสร้างการสื่อสารและเครือข่ายการสื่อสารของการแพร่กระจายนวัตกรรมการเกษตร จากสมาชิกกลุ่มอภิปรายรายการวิทยุเพื่อยูวเกษตรกรไปสู่บุคคลอื่น ๆ ในสังคม ถึงแผนภาพที่ 7 และ 9 ซึ่งผู้วิจัยได้นำเสนอโดยละเอียดแล้วในบทที่ 4 จึงจะไม่ขอเสนอซ้ำอีก

จากแผนภาพดังกล่าว สรุปได้ว่า นวัตกรรมการเกษตรที่เผยแพร่โดยสำนักงานเกษตรจังหวัดนครราชสีมา ซึ่งเป็นผู้ผลิตรายการวิทยุเพื่อยูวเกษตรกรจะแพร่กระจายในแนวดิ่ง (Vertical diffusion) ผ่านสื่อวิทยุมาสู่สมาชิกกลุ่มอภิปรายรายการวิทยุเพื่อยูวเกษตรกร จากนั้นจะมีการแพร่กระจายไปตามแนวนอน (Horizontal diffusion) ในระหว่างสมาชิกกลุ่ม และแพร่กระจายจากสมาชิกกลุ่มไปสู่บุคคลอื่น ๆ ในระบบสังคม และผลจากการวิจัยยังพบว่า กลุ่มยูวเกษตรกรโคกเพชรมีการแพร่กระจายนวัตกรรมไปในระบบสังคมมากกว่ากลุ่มยูวเกษตรกรโคกทะไถ้ แต่แพร่กระจาย

ไปในสังคม เป็นระยะทางที่ไกลกว่ากลุ่มยูว เกษตรกร โกรททะเล

เพื่อที่จะศึกษาถึงลักษณะและรูปแบบการแพร่กระจายนวัตกรรมให้ละเอียดลึกซึ้งลงไปอีก ผู้วิจัยจึงได้ศึกษาปัจจัยทางการสื่อสารที่มีผลต่อการเลือกศึกษาคู่สื่อสารของบุคคล ได้แก่ ตัวแปรความคล้ายคลึงกันของคู่สื่อสาร ปัจจัยพื้นที่ของคู่สื่อสาร และความสัมพันธ์อย่างสนิทแน่นแฟ้น-ความสัมพันธ์อย่างผิวเผินของคู่สื่อสาร โดยจะนำเสนอผลการทดสอบตัวแปรดังกล่าว เรียงตามลำดับดังต่อไปนี้

ความคล้ายคลึงกันของคู่สื่อสาร

ในการศึกษาความคล้ายคลึงกันของคู่สื่อสาร ผู้วิจัยได้เลือกศึกษาความคล้ายคลึงกันในตัวแปร 3 ประการคือ ความคล้ายคลึงกันในด้านอายุ การศึกษา และรายได้ เพื่อศึกษาว่ากลุ่มประชากรจะเลือกศึกษาคู่กับบุคคลที่มีความคล้ายคลึงกันในด้าน อายุ การศึกษา รายได้ หรือไม่ อย่างไร แต่เนื่องจากผู้วิจัยไม่สามารถจะศึกษาสอบถาม อายุ การศึกษา รายได้ ของบุคคลภายนอกกลุ่มที่ถูกระบุถึงได้ ดังนั้นในการศึกษา ความคล้ายคลึงกันของคู่สื่อสารผู้วิจัยจึงจำกัดขอบเขตการศึกษาเฉพาะสมาชิกกลุ่มเท่านั้น การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยใช้วิธีการวัดความคล้ายคลึงกันโดยใช้สถิติสหสัมพันธ์ หากความสัมพันธ์ในตัวแปรอายุ การศึกษา และรายได้ ของคู่สื่อสารที่เกิดขึ้นภายในกลุ่มยูว เกษตรกร โกรททะเล และกลุ่มยูว เกษตรกร โครทเพชร ผลการทดสอบความคล้ายคลึงกันในตัวแปรอายุ การศึกษา และรายได้นั้น รายละเอียดแสดงไว้ในตารางที่ 26

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ 26

ค่าสหสัมพันธ์ของคู่มือสารภายในกลุ่มบุว เกษตรกรโครทกะไถล่ เปรียบเทียบกับ
กลุ่มบุว เกษตรกรโครทกะเพชร จำแนกตามตัวแปรอายุ การศึกษา รายได้

ตัวแปร	ค่าสหสัมพันธ์ (Pearson's correlation)		
	กลุ่มโครทกะไถล่	กลุ่มโครทกะเพชร	ค่าความแตกต่างระหว่างค่าสหสัมพันธ์
อายุ	0.818*	0.236*	2.889*
การศึกษา	0.113	-0.048	0.552
รายได้	0.139	- .001	0.456

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 (one-tailed test)

จากตารางพิจารณาได้ว่า สมาชิกของกลุ่มบุว เกษตรกรโครทกะไถล่ที่
คิดค่อคู่มือสารกันจำนวนทั้งสิ้น 155 คู่มือสารนั้น มีความคล้ายคลึงกัน (Homophily)
ในตัวแปรด้านอายุ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 เช่นเดียวกับคู่มือสารภายใน
ในกลุ่มบุว เกษตรกรโครทกะเพชร ซึ่งมีทั้งสิ้น 61 คู่มือ ที่มี ความคล้ายคลึงกันในตัวแปรอายุ
อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ส่วนตัวแปร การศึกษา และรายได้ ปรากฏว่า
คู่มือสารภายในกลุ่มบุว เกษตรกรโครทกะไถล่และกลุ่มบุว เกษตรกรโครทกะเพชร ไม่ได้มี
ความคล้ายคลึงกันในตัวแปรการศึกษาและรายได้ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05
แสดงว่า ตัวแปรอายุจะเป็นตัวแปรสำคัญที่มีอิทธิพลต่อการที่จะระบุว่าสมาชิกคนใดจะ
ติดต่อกับใคร สมาชิกของกลุ่มบุว เกษตรกรโครทกะไถล่และกลุ่มบุว เกษตรกรโครทกะเพชร
จะ เลือกติดต่อกับคู่มือสารทุกคู่มือ เรื่องราวที่ฟังและอภิปรายจากรายการวิทยุเพื่อบุว เกษตรกร
กับ เพื่อนสมาชิกภายในกลุ่มที่มีอายุใกล้เคียงกับตน แต่ไม่สนใจที่จะ เฉพาะเจาะจงเลือก
ติดต่อกับสมาชิกซึ่งมีระดับการศึกษาและรายได้ใกล้เคียงกัน ทั้งนี้เนื่องจากว่าสังคม
ในชนบทไทยนั้น ชาวบ้านไม่ได้มีความแตกต่างกันอย่างมากในเรื่องระดับรายได้และ

การศึกษา เหมือนเช่นในสังคมเมือง ด้วยเหตุนี้เองที่ทำให้ตัวแปร การศึกษา และ รายได้ ไม่มีอิทธิพลต่อการที่จะระบุว่า ใครจะติดต่อกับใคร ดังนั้น ภู่อสื่อสารภายใน กลุ่มเยาวชนทรกรโกรกตะไกล้และกลุ่มเยาวชนทรกรโคกเพชร จึงไม่มีความคล้ายคลึง กันในค่านการศึกษา และรายได้

ถึงแม้ว่าทั้งสมาชิกกลุ่มเยาวชนทรกรโกรกตะไกล้และกลุ่มโคกเพชร ที่เลือก ติดต่อกสื่อสารกันจะมีความคล้ายคลึงกันในตัวแปรอายุก็ตาม แต่จากการทดสอบความ แตกต่างระหว่างค่าสหสัมพันธ์ พบว่า ระดับของความคล้ายคลึงของสมาชิกกลุ่มที่ติดต่อกสื่อสารกันในตัวแปรอายุ มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 จากตารางจะเห็นได้ว่าสมาชิกกลุ่มเยาวชนทรกรโกรกตะไกล้ที่ติดต่อกสื่อสารกันจะมีระดับ ความคล้ายคลึงกันของบุคคลในตัวแปรอายุ สูงกว่ากลุ่มเยาวชนทรกรโคกเพชร ซึ่ง ผลดังกล่าวนี้เป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้กลุ่มเยาวชนทรกรโกรกตะไกล้ ประสบความสำเร็จ มากกว่ากลุ่มเยาวชนทรกรโคกเพชร ดังที่โรเจอร์¹ ได้กล่าวไว้ว่า การสื่อสารจะมี ประสิทธิภาพมากขึ้น หากผู้สื่อสารมีความคล้ายคลึงกัน และยิ่งบุคคลมีสถานภาพใกล้เคียงกันมากขึ้นเท่าใด ก็จะมีมีการติดต่อกสื่อสารระหว่างกันมากขึ้นเท่านั้น ผลการวิจัย ที่พบว่าสมาชิกกลุ่มเยาวชนทรกรโกรกตะไกล้ มีระดับความคล้ายคลึงกันในบ้านอายุ สูงกว่ากลุ่มเยาวชนทรกรโคกเพชร จึงเป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นว่า การสื่อสารระหว่าง สมาชิกกลุ่มเยาวชนทรกรโกรกตะไกล้ ย่อมมีประสิทธิภาพมากกว่ากลุ่มเยาวชนทรกรโคกเพชร

จากทั้งหมดที่กล่าวมา สรุปได้ว่าสมาชิกกลุ่มเยาวชนทรกรโกรกตะไกล้ และสมาชิกกลุ่มเยาวชนทรกรโคกเพชรที่ติดต่อกสื่อสารกัน หรือมีความเกี่ยวโยงทางกรรสื่อสารจะมีความคล้ายคลึงในตัวแปรอายุ เพียงอย่างเดียว แต่ไม่มีความคล้ายคลึงกัน ในค่านการศึกษาและรายได้ ดังนั้น ตัวแปรทำนายว่าใครจะติดต่อกับใครในเครือข่าย การสื่อสารของกลุ่มเยาวชนทรกรทั้งสองกลุ่มที่ศึกษาจึงได้แก่ตัวแปรอายุ เพียงประการ เดียว ส่วนตัวแปรรายได้และการศึกษา ไม่ใช่ตัวแปรทำนายว่าใครจะติดต่อกับใคร

¹Everett M. Rogers, "Mass Media and Interpersonal Communication" In Handbook of Communication. p. 290-310.

ในเครือข่ายการสื่อสาร ผลการวิจัยในส่วนนี้เป็นไปตามสมมุติฐานเพียงบางส่วนเท่านั้น แต่เมื่อทดสอบความแตกต่างในความคล้ายคลึงกันในตัวแปรอายุของทั้งสองกลุ่ม พบว่ามีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ดังนั้น สมมุติฐานที่ตั้งไว้ว่า ไม่มี ความแตกต่างระหว่างกลุ่มยูว เกษตรกรโครทกะไกล และกลุ่มยูว เกษตรกรโคกเพชร ในผลของสมาชิกที่มีความเกี่ยวข้องทางการสื่อสาร กล่าวคือสมาชิกจะมีสถานภาพทางสังคม คล้ายคลึงกันจึงไม่ได้รับการยืนยัน

นอกจากศึกษาตัวแปรความคล้ายคลึงกันของคู่อสื่อสารว่าจะมีอิทธิพลต่อการเลือกถ่ายทอดแพร่กระจายนวัตกรรมหรือไม่แล้ว ผู้วิจัยยังได้ศึกษาตัวแปรอีกตัวหนึ่ง ที่ผู้วิจัยคาดว่าจะมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจถ่ายทอดนวัตกรรม นั่นก็คือ ตัวแปร ปัจจุบันพื้นที่ของคู่อสื่อสาร

ปัจจุบันพื้นที่ของคู่อสื่อสาร

ปัจจุบันพื้นที่ของคู่อสื่อสาร เป็นปัจจัยทางการสื่อสารที่มีผลต่อการเลือกติดต่อสื่อสารของบุคคลที่สำคัญประการหนึ่ง ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาว่า สมาชิกกลุ่มอภิปรายรายการวิทยุเพื่อยูว เกษตรกรจะเลือกติดต่อถ่ายทอดนวัตกรรมไปยังบุคคลที่มีบ้านเรือนตั้งอยู่ไกล เคียงกับคนหรือไม่ โดยใ้แก่แบ่งการศึกษาออกเป็น ระยะทางระหว่างบ้านของสมาชิกที่ติดต่อสื่อสารกัน กับระยะทางระหว่างบ้านของสมาชิกกับบุคคลภายนอกที่ติดต่อสื่อสารกัน เพื่อทราบถึงอิทธิพลของปัจจัยพื้นที่ที่มีต่อการแพร่กระจายนวัตกรรมทั้งในระหว่างสมาชิก และจากสมาชิกไปสู่บุคคลอื่นๆในระบบสังคม ซึ่งผลการวิเคราะห์ข้อมูลดังกล่าว ได้แสดงไว้ในตารางที่ 27 , 28 , 29 และ 30

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ 27
จำนวนร้อยละ ระยะทางระหว่างบ้านของคู่มือสารภายในกลุ่มยูวเกษตรกร
โกรกตะไกล้ เปรียบเทียบกับกลุ่มยูวเกษตรกรโคกเพชร

ระยะทางระหว่างบ้าน	จำนวนร้อยละ	
	กลุ่มโกรกตะไกล้	กลุ่มโคกเพชร
ต่ำกว่า 1 เส้น	19.35 (30)	3.28 (2)
1-3 เส้น	50.97 (79)	68.85 (42)
4-6 เส้น	29.03 (45)	18.03 (11)
7-9 เส้น	0.65 (1)	3.28 (2)
10-12 เส้น	0 (0)	3.28 (2)
มากกว่า 12 เส้นขึ้นไป	0 (0)	3.28 (2)
รวม	100 (155)	100 (61)

หมายเหตุ 1 เส้น เท่ากับ 40 เมตร

การวางที่ 28

ค่าเฉลี่ยระยะทางระหว่างบ้านของคู่มือสารภายในกลุ่มยูวเกษตรกรโกรกตะไกล้
เปรียบเทียบกับ กลุ่มยูวเกษตรกรโคกเพชร

กลุ่ม	ค่าเฉลี่ยระยะทางระหว่างบ้านของคู่มือสาร	ค่า t
โกรกตะไกล้	2.36 เส้น หรือ 94.4 เมตร	2.79 *
โคกเพชร	3.56 เส้น หรือ 142.4 เมตร	

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 (two-tailed test)

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ 29

จำนวนรอยละ ระยะทางระหว่างบ้านสมาชิกกลุ่มกับบุคคลภายนอกที่ติดต่อกว่เปรียบเทียบ
ระหว่างกลุ่มยูว เกษตรกรโกรกทะไกลและกลุ่มยูว เกษตรกรโกรกเพชร

ระยะทางระหว่างบ้าน	จำนวนรอยละ	
	กลุ่มโกรกทะไกล	กลุ่มโกรกเพชร
ต่ำกว่า 1 เส้น	57.35 (22)	28.81 (17)
1-3 เส้น	22.06 (15)	42.37 (25)
4-6 เส้น	4.41 (3)	18.64 (11)
7-9 เส้น	0 (0)	5.39 (3)
10-12 เส้น	0 (0)	3.29 (2)
มากกว่า 12 เส้นขึ้นไป	41.18 (28)	1.70 (1)
รวม	100 (68)	100 (59)

หมายเหตุ : 1 เส้น เท่ากับ 40 เมตร

ตารางที่ 30

ค่าเฉลี่ยระยะทางระหว่างบ้านสมาชิกกลุ่มกับบุคคลภายนอกที่ติดต่อกันเปรียบเทียบกับ
ระหว่างกลุ่มยูว เกษตรกรโกรกตะไกลและกลุ่มยูว เกษตรกรโคกเพชร

กลุ่ม	ค่าเฉลี่ยระยะทางระหว่างบ้านของคู่อสื่อสาร	ค่า t
โกรกตะไกล	86.47 เส้น หรือ 3.46 กม.	1.965*
โคกเพชร	2.57 เส้น หรือ 102.8 เมตร	

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 (one-tailed test)

อิทธิพลของปัจจัยพื้นที่ต่อการแพร่กระจายนวัตกรรมระหว่างสมาชิก

จากตารางที่ 27 และ 28 พิจารณาได้ว่า สมาชิกกลุ่มยูว เกษตรกรโกรกตะไกล และกลุ่มยูว เกษตรกรโคกเพชรส่วนใหญ่คือ จำนวนร้อยละ 50.97 และ 68.85 ตามลำดับ ที่ติดคู่อสื่อสารหรือมีความเกี่ยวโยงทางการสื่อสารต่อกัน จะมีบ้านเรือนตั้งอยู่ห่างกัน 1-3 เส้น (หรือ 40-120 เมตร) เมื่อคิดระยะทางเฉลี่ยแล้ว สมาชิกกลุ่มยูว เกษตรกรโกรกตะไกลที่ติดคู่อสื่อสารกันจะมีบ้านเรือนตั้งอยู่ห่างกัน 2.36 เส้น หรือ 94.4 เมตร ส่วนสมาชิกกลุ่มยูว เกษตรกรโคกเพชรที่ติดคู่อสื่อสารกันจะมีบ้านเรือนตั้งอยู่ห่างกัน 3.56 เส้น หรือ 142.4 เมตร ซึ่งเป็นระยะทางที่ใกล้กันมาก จึงเป็นไปได้ตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ว่า สมาชิกที่มีความเกี่ยวโยงทางการสื่อสารจะมีบ้านเรือนตั้งอยู่ใกล้เคียงกัน และเมื่อทดสอบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยดังกล่าว พบว่า ค่าเฉลี่ยระยะทางระหว่างบ้านของคู่อสื่อสารภายในกลุ่มยูว เกษตรกรโกรกตะไกลและกลุ่มโคกเพชร มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ดังนั้นสมมติฐานของการวิจัยที่ว่า "ไม่มีความแตกต่างระหว่างกลุ่มยูว เกษตรกรโกรกตะไกลและกลุ่มยูว เกษตรกรโคกเพชร ในแง่ของสมาชิกที่มีความเกี่ยวโยงทางการสื่อสาร กล่าวคือสมาชิกจะตั้งบ้านเรือนอยู่ใกล้เคียงกัน" จึงไม่ได้รับการยืนยัน

อิทธิพลของปัจจัยพื้นที่ต่อการแพร่กระจายนกอพยพจากสมาชิกกลุ่มไปสู่บุคคล

ภายนอกในระบบสังคม

สำหรับอิทธิพลของตัวแปรปัจจัยพื้นที่ ในด้านการแพร่กระจายนกอพยพการ เกษตร จากสมาชิกกลุ่มไปสู่บุคคลภายนอกในระบบสังคมนั้น ถึงแม้ว่าจะไม่ได้ตั้งสมมุติฐานการวิจัย ก็ตาม แต่ผู้วิจัยก็ได้ศึกษาถึงอิทธิพลของปัจจัยพื้นที่ที่มีต่อการแพร่กระจายนกอพยพเช่นกัน เพราะนอกจากจะทำให้ทราบว่าสมาชิกกลุ่มจะถ่ายทอดแพร่กระจายนกอพยพการ เกษตรที่รับฟังมาไปยังบุคคลอื่น ๆ ในระบบสังคม ที่มีบ้านเรือนอยู่ใกล้เคียงกับตนหรือไม่แล้ว ยังจะทำให้ทราบถึงระยะทางของการแพร่กระจายนกอพยพการ เกษตรจากสมาชิกกลุ่มไปสู่ระบบสังคมอีกด้วยว่านกอพยพการ เกษตรที่เสนอในรายการวิทยุเพื่อยุว เกษตรกรจะสามารถแพร่กระจายไปตามเครือข่ายการสื่อสารระหว่างบุคคลไปในระบบสังคมได้กว้างไกลเพียงใด ซึ่งจากการวิเคราะห์ข้อมูลระยะทางระหว่างบ้านของสมาชิกกลุ่มกับบุคคลภายนอกที่เขาติดต่อสื่อสารด้วย ปรากฏผลดังแสดงไว้ในตารางที่ 29 และ 30

เมื่อพิจารณาจากตารางจะพบว่า สมาชิกกลุ่มยุว เกษตรกรโครกตะไกล้จะถ่ายทอดแพร่กระจายนกอพยพการ เกษตรที่ได้รับจากการ ฟังและอภิปรายรายการวิทยุเพื่อยุว เกษตรกรไปยังบุคคลภายนอกกลุ่มที่อยู่ห่างจากบ้านของตนมากกว่า 12 เส้นขึ้นไปเป็นจำนวนมากที่สุด คิดเป็นจำนวนร้อยละ 41.18 รองลงมาจะถ่ายทอดไปยังบุคคลที่อยู่ห่าง 1-3 เส้น เป็นจำนวนร้อยละ 22.06 แสดงว่าสมาชิกจะมีการถ่ายทอดแพร่กระจายนกอพยพการ เกษตรไปยังบุคคลภายนอกทั้งบุคคลที่อยู่ใกล้เคียงกับตน และบุคคลที่อยู่ห่างไกลออกไป คนละหมู่บ้านด้วย ทั้งนี้เนื่องจากสมาชิกกลุ่มร้อยละ 48.48 เป็นผู้ที่กำลังศึกษาอยู่ และต้องไปเรียนหนังสือที่โรงเรียนในหมู่บ้านอื่นทำให้มีเพื่อนนักเรียนที่มาจากหมู่บ้านอื่น ๆ เป็นเหตุให้มีการพูดคุยถ่ายทอดนกอพยพการ เกษตรที่เสนอในรายการวิทยุเพื่อยุว เกษตรกร ไปยังบุคคลภายนอกที่อยู่หมู่บ้านอื่น ๆ นอกจากนี้สมาชิกบางคนก็ไปทำงาน ไปเยี่ยมญาติ ยังหมู่บ้านอื่น ก็นำเรื่องนกอพยพการ เกษตรที่รับฟังมาไปบอกเล่าพูดคุยอีกด้วย จึงทำให้ค่าเฉลี่ยระยะทางการแพร่กระจายนกอพยพการ เกษตรของกลุ่มยุว เกษตรกรโครกตะไกล้เท่ากับ 86.47 เส้นหรือ 3.46 กิโลเมตร ซึ่งต่างจากกลุ่มยุว เกษตรกรโคกเพชร ที่ค่าเฉลี่ยระยะทางการแพร่กระจายนกอพยพการ เกษตรจากกลุ่มไปสู่ระบบสังคมเท่ากับ 2.57

เส้นหรือ 102.8 เมตร ทั้งนี้เนื่องจากไม่มีสมาชิกคนใดที่กำลังศึกษาอยู่เลย และสมาชิกส่วนใหญ่ก็ไม่ได้เดินทางออกไปทำงานไกล ๆ ดังนั้นจึงไม่มีการถ่ายทอดแพร่กระจายนวกรรมการ เกษตร ไปยังหมู่บ้านอื่น

ผลการวิจัยดังกล่าวนี้ แสดงว่าสมาชิกกลุ่มยุวเกษตรกรโคกตะไกล่ ได้ติดต่อถ่ายทอดแพร่กระจายนวกรรมการ เกษตรที่เสนอในรายการวิทยุเพื่อยุวเกษตรกร ไปสู่บุคคลอื่น ๆ ในสังคม คิดเป็นระยะทางเฉลี่ย 3.46 กิโลเมตร ในขณะที่สมาชิกกลุ่มยุวเกษตรกรโคกเพชร ได้แพร่กระจายนวกรรมการ เกษตรที่เสนอในรายการ ไปสู่ระบบสังคมคิดเป็นระยะทางเฉลี่ยเท่ากับ 102.8 เมตร เมื่อทดสอบความแตกต่างในค่าเฉลี่ยระยะทางการแพร่กระจายนวกรรมของกลุ่มยุวเกษตรกรทั้งสอง พบว่า มีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 แสดงว่ากลุ่มยุวเกษตรกรโคกตะไกล่ มีการแพร่กระจายนวกรรมการ เกษตรไปสู่บุคคลอื่น ๆ ในระบบสังคมเป็นระยะทางไกลกว่ากลุ่มยุวเกษตรกรโคกเพชร

ตัวแปรประการสุดท้าย ที่ผู้วิจัยสนใจศึกษาว่าจะมีอิทธิพลต่อการที่บุคคลจะเลือกติดต่อถ่ายทอดนวกรรมหรือไม่ก็คือ ความสัมพันธ์อย่างสนิทแน่นแฟ้นและความสัมพันธ์อย่างผิวเผิน

ความสัมพันธ์อย่างสนิทแน่นแฟ้นและความสัมพันธ์อย่างผิวเผิน

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยต้องการจะศึกษาว่า สมาชิกกลุ่มอภิปรายรายการวิทยุเพื่อยุวเกษตรกร จะถ่ายทอดนวกรรมการ เกษตรที่ได้รับจากการฟังและอภิปรายรายการวิทยุเพื่อยุวเกษตรกร ไปยังบุคคลที่มีความสัมพันธ์อย่างสนิทแน่นแฟ้นกับตน หรือว่าจะถ่ายทอดนวกรรม ไปยังบุคคลที่มีความสัมพันธ์อย่างผิวเผินกับตน เนื่องจากแนวความคิดพลังความสัมพันธ์อย่างสนิทแน่นแฟ้นและพลังความสัมพันธ์อย่างผิวเผินนี้ เป็นแนวความคิดใหม่ที่ยังไม่เคยนำมาทดสอบในสังคมไทย ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาเพื่อทดสอบแนวความคิดดังกล่าว โดยแยกการศึกษาออกเป็น อิทธิพลของความสัมพันธ์อย่างสนิทแน่นแฟ้นและความสัมพันธ์อย่างผิวเผิน ที่มีต่อการแพร่กระจายนวกรรมระหว่างสมาชิกและอิทธิพลที่มีต่อการแพร่กระจายนวกรรมจากสมาชิก ไปสู่บุคคลภายนอกในระบบสังคม ดังรายละเอียดที่กล่าวต่อไปนี้

อิทธิพลของความสัมพันธ์อย่างสนิทแน่นแฟ้นและความสัมพันธ์อย่าง
ผิวเผิน ต่อการแพร่กระจายนวัตกรรมระหว่างสมาชิกกลุ่ม

สำหรับการติดต่อถ่ายทอดนวัตกรรมการ เกษตรที่เสนอในรายการวิทยุเพื่อ
ยุวเกษตรกรในระหว่างสมาชิกกลุ่ม ผลของการวิเคราะห์ข้อมูลความสัมพันธ์อย่าง
สนิทแน่นแฟ้นและความสัมพันธ์อย่างผิวเผินของคู่มือสารภายในกลุ่มอภิปรายรายการ
วิทยุเพื่อยุวเกษตรกร แสดงไว้ในตารางที่ 31 และ 32

ตารางที่ 31

จำนวนร้อยละ ความสัมพันธ์อย่างสนิทแน่นแฟ้นและความสัมพันธ์อย่างผิวเผินของคู่มือ-
สารภายในกลุ่มยุวเกษตรกร โกรกตะโกล์ เปรียบเทียบกับกลุ่มยุวเกษตรกร โคลเพชร

ชนิดของความสัมพันธ์	จำนวนร้อยละ	
	กลุ่มโกรกตะโกล์	กลุ่มโคลเพชร
สนิทแน่นแฟ้น	98.71 (153)	88.89 (53)
ผิวเผิน	1.29 (3)	13.11 (8)
รวม	100 (155)	100 (61)

ตารางที่ 32

ค่าเฉลี่ยคะแนนความสัมพันธ์อย่างสนิทแน่นแฟ้นของคู่อีโอสาร์ภายในกลุ่ม
 ยูวเกษตรกร โกรกตะไกลด์ เปรียบเทียบกับกลุ่มยูวเกษตรกร โครกเพชร

ค่าเฉลี่ยคะแนนความสัมพันธ์อย่างสนิทแน่นแฟ้น		ค่า t
กลุ่ม โกรกตะไกลด์	กลุ่ม โครกเพชร	
7.90	7.23	6.146*

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 (two-tailed test)

จากตารางพิจารณาได้ สมาชิกของกลุ่มยูวเกษตรกร โกรกตะไกลด์ และกลุ่ม
 ยูวเกษตรกร โครกเพชร ซึ่งติดต่อกู่อีโอสาร์หรือมีความเกี่ยวข้องโยงทางการสื่อสารระหว่างกัน
 จะเป็นผู้ที่มีความสัมพันธ์อย่างสนิทแน่นแฟ้น (strong ties) กันเป็นส่วนใหญ่ คิดเป็น
 จำนวนร้อยละ 98.71 และ 86.89 ตามลำดับ และเมื่อทดสอบระดับของความสัมพันธ์
 อย่างสนิทแน่นแฟ้นระหว่างกลุ่มทั้งสอง พบว่า กลุ่มยูวเกษตรกร โกรกตะไกลด์มีระดับของ
 ความสัมพันธ์อย่างสนิทแน่นแฟ้นแตกต่างจากกลุ่มยูวเกษตรกร โครกเพชรอย่างมีนัยสำคัญ
 ทางสถิติ สำหรับสมาชิกกลุ่มที่ติดต่อกู่อีโอสาร์กัน แต่มีความสัมพันธ์อย่างฉิวเฉียดนั้น พบว่า
 มีจำนวนเพียงร้อยละ 1.29 ในกรณีกลุ่มยูวเกษตรกร โกรกตะไกลด์ ส่วนกลุ่มยูวเกษตร
 กร โครกเพชร มีคู่อีโอสาร์ที่มีความสัมพันธ์อย่างฉิวเฉียดกันเพียงร้อยละ 13.11

แสดงว่า ลักษณะการแพร่กระจายนวัตกรรมในระหว่างสมาชิกกลุ่มอภิปราย
 รายการวิทยุเพื่อยูวเกษตรกรนั้น จะเป็นการแพร่กระจายในระหว่างเครือข่ายการสื่อสาร
 ระหว่างบุคคลที่มีความสัมพันธ์อย่างสนิทแน่นแฟ้นต่อกัน

อิทธิพลของความสัมพันธ์อย่างสนิทแน่นแฟ้นและความสัมพันธ์อย่างผิวเผิน
ต่อการแพร่กระจายนวัตกรรมจากสมาชิกกลุ่มไปสู่บุคคลภายนอกในระบบสังคม

สำหรับการแพร่กระจายนวัตกรรมการ เกษตรจากบรรดาสมาชิกกลุ่มไปสู่บุคคลอื่น ๆ ในระบบสังคม ผลจากการวิจัยครั้งนี้พบว่า สมาชิกกลุ่มจะแพร่กระจายนวัตกรรมที่ได้รับมาจากการฟังและอภิปรายรายการวิทยุเพื่อยุวเกษตรกร ไปสู่บุคคลอื่น ๆ ที่มีความสัมพันธ์อย่างสนิทแน่นแฟ้นกับตนเป็นส่วนใหญ่ ดังรายละเอียดที่เสนอไว้ในตารางที่ 33 และ 34

ตารางที่ 33

จำนวนร้อยละความสัมพันธ์อย่างสนิทแน่นแฟ้นและความสัมพันธ์อย่างผิวเผินระหว่างสมาชิกกลุ่มและบุคคลภายนอกกลุ่มที่ติดต่อสื่อสารกัน เปรียบเทียบระหว่างกลุ่มยุวเกษตรกรโกรกตะไกล่ และกลุ่มยุวเกษตรกรโคกเพชร

ชนิดของความสัมพันธ์	จำนวนร้อยละ	
	กลุ่มโกรกตะไกล่	กลุ่มโคกเพชร
สนิทแน่นแฟ้น	91.18 (62)	100 (59)
ผิวเผิน	8.82 (6)	0 (0)
รวม	100 (68)	100 (59)

ตารางที่ 34

ค่าเฉลี่ยคะแนนความสัมพันธ์อย่างสนิทแน่นแฟ้นระหว่างสมาชิกกลุ่มและบุคคลภายนอก
กลุ่มที่ติดต่อกันเปรียบเทียบระหว่างกลุ่มยูวเกษตรกร โกรกตะไกล้และกลุ่มยูว-
เกษตรกร โลกเพชร

ค่าเฉลี่ยคะแนนความสัมพันธ์อย่างสนิทแน่นแฟ้น		ค่า t
กลุ่มโกรกตะไกล้	กลุ่มโลกเพชร	
8.032	8.033	.008 (N.S.)

N.S. ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 (two-tailed test)

จากตารางพิจารณาได้ว่า สมาชิกของกลุ่มยูวเกษตรกร โกรกตะไกล้และสมาชิกกลุ่มยูวเกษตรกร โลกเพชร จะติดต่อกันอย่างสนิทแน่นแฟ้นโดยทอดแพร่กระจายนวงกรรมการเกษตรที่ได้รับมาจากการฟังและอภิปรายรายการวิทยุเพื่อยูวเกษตรกร ไปยังบุคคลภายนอกในระบบสังคม ซึ่งเป็นผู้ที่มีความสัมพันธ์อย่างสนิทแน่นแฟ้นกับตนเป็นส่วนใหญ่ คิดเป็นจำนวนร้อยละ 91.18 ในกรณีกลุ่มยูวเกษตรกร โกรกตะไกล้ และร้อยละ 100 ในกรณีกลุ่มยูวเกษตรกร โลกเพชร ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ในส่วนแรก และเมื่อทดสอบระดับของความสัมพันธ์อย่างสนิทแน่นแฟ้นระหว่างกลุ่มยูวเกษตรกร โกรกตะไกล้และกลุ่มโลกเพชร พบว่า ไม่มีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติระหว่างกลุ่มทั้งสอง ดังนั้น จึงเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ว่า ไม่มีความแตกต่างระหว่างกลุ่มยูวเกษตรกร โกรกตะไกล้ และกลุ่มยูวเกษตรกร โลกเพชร ในผลของสมาชิกที่จะแพร่กระจายนวงกรรมการเกษตร ไปยังบุคคลภายนอกที่มีความสัมพันธ์อย่างสนิทแน่นแฟ้นกับสมาชิกภายในกลุ่ม

จากผลการวิจัยดังกล่าวข้างต้น แสดงให้เห็นว่า สมาชิกกลุ่มยุวเกษตรกร โกรกตะไกล และสมาชิกกลุ่มยุวเกษตรกร โคนเพชร จะถ่ายทอดแพร่กระจายนวัตกรรมการ เกษตรผ่านเครือข่ายการสื่อสาร ไปสู่บุคคลที่มีความสัมพันธ์อย่างสนิทแน่นแฟ้นกับตน เช่น พ่อ แม่ พี่ น้อง ญาติสนิท ดังนั้น จึงเกิดการแพร่กระจายนวัตกรรมการ เกษตร จากกลุ่มอภิปรายรายการวิทยุเพื่อยุวเกษตรกร ไปในระบบสังคมในลักษณะแนวนอน (horizontal diffusion) ซึ่งหมายถึงการแพร่กระจายนวัตกรรมการ ไปในระหว่าง สมาชิกของสังคมที่มีสถานภาพทางสังคมใกล้เคียงกัน

ผลของการวิจัยที่พบว่า สมาชิกกลุ่มยุวเกษตรกรจะเลือกติดต่อสื่อสารกับ สมาชิกกลุ่มซึ่งเป็นผู้ที่มีความสัมพันธ์อย่างสนิทแน่นแฟ้นกับตน ขณะเดียวกันก็เลือกถ่ายทอดแพร่กระจายนวัตกรรมการ ไปยังบุคคลภายนอกกลุ่ม ซึ่งเป็นผู้ที่มีความสัมพันธ์อย่างสนิทแน่นแฟ้นกับตนด้วยเช่นกัน แสดงว่าในสังคมไทยนั้น ทฤษฎีความสัมพันธ์อย่างสนิทแน่นแฟ้นมีความเป็นไปได้มากกว่าทฤษฎีความสัมพันธ์อย่างฉิวเฉียด ทั้งนี้ เนื่องจากสังคมไทยนั้นเป็นสังคมเครือญาติ ระบบเครือญาติเป็นแรงสำคัญที่ยึดเหนี่ยวคนให้รวมกันเป็นกลุ่ม ดังที่ อคิน รพีพัฒน์ เห็นว่าสิ่งที่ช่วยในการรวมกลุ่มในสังคมได้นั้นมีอยู่ 2 หลักการ คือ ความสัมพันธ์ทางเครือญาติและถิ่นฐานที่อยู่อาศัยใกล้เคียงกัน หลัก 2 ประการนี้ จะช่วยสร้างเงื่อนไขที่จำเป็นสำหรับหน่วยที่ต้องการความผูกพันถาวร¹ ซึ่งกลุ่มสมาชิกยุวเกษตรกร โกรกตะไกลนั้นมี 2 หลักการนี้ครบ ส่วนกลุ่มยุวเกษตรกร โคนเพชรมีเพียงหลักการ ถิ่นฐานที่อยู่ใกล้เคียงกัน ถึงแม้ว่าสมาชิกจะไม่มีหลักการของความสัมพันธ์เครือญาติ แต่ก็มีความสัมพันธ์อย่างสนิทแน่นแฟ้นในฐานะเพื่อนสนิท ดังนั้นกลุ่มทั้งสองนี้ คงจะรวมตัวกันได้อย่างดี และสามารถดำเนินงานร่วมกันได้ดีพอสมควร

¹อคิน รพีพัฒน์ "มานุษยวิทยาสังคมกับการพัฒนาชนบท" วารสารสังคมศาสตร์ ปีที่ 19 (มีนาคม 2525) หน้า 49.

ผลของการวิจัยทั้งที่กล่าวมาทั้งหมด สรุปได้ว่า กลุ่มอภิปรายรายการ วิทยุเพื่อยูว เกษตรกร ไก่กอให้เกิดการแพร่กระจายนวัตกรรมการ เกษตรทั้งในระหว่าง สมาชิกกลุ่ม และจากบรรดาสมาชิกกลุ่มไปสู่บุคคลอื่นๆในระบบสังคม โดยมีลักษณะ รูปแบบของการแพร่กระจายดังรายละเอียดต่อไปนี้

ลักษณะแบบแผนการแพร่กระจายนวัตกรรมระหว่างสมาชิก

สำหรับลักษณะแบบแผนการแพร่กระจายนวัตกรรมการ เกษตรที่เสนอในรายการวิทยุเพื่อยูว เกษตรกร ผลจากการวิจัยครั้งนี้พบว่า มีการแพร่กระจายนวัตกรรม โดยมีลักษณะดังนี้

1. มีการแพร่กระจายนวัตกรรมการ เกษตรในระหว่างสมาชิกกลุ่มที่มีความคล้ายคลึงกันในด้านอายุ กล่าวคือสมาชิกกลุ่มอภิปรายรายการวิทยุเพื่อยูว - เกษตรกรจะเลือกถ่ายทอดแพร่กระจายนวัตกรรมกับเพื่อนสมาชิกที่มีอายุใกล้เคียงกับตน

2. มีการแพร่กระจายนวัตกรรมการ เกษตรในระหว่างสมาชิกกลุ่มที่มีความสัมพันธ์อย่างสนิทแน่นแฟ้นต่อกัน ผลการวิจัยพบว่า สมาชิกกลุ่มจะเลือกถ่ายทอดแพร่กระจายนวัตกรรมการ เกษตรกับ เพื่อนสมาชิกกลุ่มที่มีความสัมพันธ์อย่างสนิทแน่นแฟ้นกับตน

3. มีการแพร่กระจายนวัตกรรมการ เกษตรในระหว่างสมาชิกกลุ่มที่มีบ้านเรือนตั้งอยู่ใกล้ เคียงกัน จากการวิจัยพบว่า สมาชิกกลุ่มจะเลือกถ่ายทอดแพร่กระจายนวัตกรรมการ เกษตรกับ เพื่อนสมาชิกซึ่งมีบ้าน เรือนตั้งอยู่ใกล้ เคียงกับตน

ลักษณะแบบแผนการแพร่กระจายนวัตกรรมจากสมาชิกกลุ่มอภิปรายรายการวิทยุเพื่อยูว เกษตรกร ไปสู่มุบุคคลอื่นๆในระบบสังคม

ผลของการวิจัยในครั้งนี้พบว่า การแพร่กระจายนวัตกรรมการเกษตรที่เสนอในรายการวิทยุเพื่อยูว เกษตรกร จากบรรดาสมาชิกกลุ่มอภิปรายรายการวิทยุเพื่อยูว เกษตรกร ไปสู่มุบุคคลอื่นๆในระบบสังคมมีลักษณะแบบแผนดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. มีการแพร่กระจายเนื้อหาของสื่อมวลชน (รายการวิทยุเพื่อยูว เกษตรกร) ไปในระหว่างบุคคลในสังคม ด้วยการถ่ายทอดข้อ ๆ กันไปตามเครือข่ายการสื่อสารระหว่างบุคคล โดยมีกลุ่มอภิปรายรายการวิทยุเพื่อยูว เกษตรกรเป็นจุดเริ่มต้นของการแพร่กระจาย ซึ่งในการแพร่กระจายนวัตกรรมที่เสนอในรายการวิทยุนี้ กลุ่มอภิปรายรายการวิทยุ จะทำหน้าที่เป็น "ช่องทางเพื่อการถ่ายทอดสื่อมวลชน" กล่าวคือ กลุ่มอภิปรายรายการวิทยุเพื่อยูว เกษตรกร จะรวมกลุ่มกันฟังและอภิปรายข่าวสารความรู้ เทคโนโลยีการเกษตรแบบใหม่ที่เสนอในรายการวิทยุเพื่อยูว เกษตรกร ขณะเดียวกันสมาชิกก็ได้นำข่าวสารความรู้ที่รับฟังมา ไปบอกเล่า พูดคุยกับบุคคลอื่น ๆ ในสังคม กลุ่มอภิปรายรายการวิทยุจึงเสมือน "ช่องทาง" ในการถ่ายทอดสารนวัตกรรมการเกษตร จากผู้ส่งสารซึ่งได้แก่สำนักงานเกษตรจังหวัดนครราชสีมา ไปยังผู้รับสารที่เป็นเกษตรกรคนอื่น ๆ ในระบบสังคม

ผลการวิจัยครั้งนี้สอดคล้องกับคำกล่าวของแคท และ ลาซาร์เฟล¹ ที่กล่าวว่ากลุ่มพื้นฐานสามารถใช้เป็นช่องทางเพื่อการถ่ายทอดสื่อมวลชนได้ และคีริชชี่ คิริกายะ² ก็เสนอเช่นกันว่า นอกจากกลุ่มย่อยจะสามารถเป็นได้ทั้งผู้ส่งและผู้รับสารแล้วยังสามารถเป็นช่องทางสำคัญของการสื่อสารได้อีกด้วย

2. การแพร่กระจายนวัตกรรมผ่านเครือข่ายการสื่อสารระหว่างบุคคลในสังคมนั้น ผู้รับสารเริ่มแรกจากสื่อมวลชน (สมาชิกกลุ่มยูว เกษตรกร) มักจะถ่ายทอดสารจาก

¹ Katz E., and P. Lazarsfeld, Personal Influence, pp. 82-83.

² คีริชชี่ คิริกายะ, "การสื่อสาร" ใน มนุษย์กับสังคม, ป๋ายวิชา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, บรรณาธิการ (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2521), หน้า 131.

ลือมาลงนไปให้คนอื่น ๆ ซึ่ง เป็นผู้มีควมสัมพันธ์อย่างสนิทแน่นแฟ้น (strong ties) กับคน เช่น พ่อแม่ พี่น้อง ญาติสนิท ทำให้เกิดการแพร่กระจายนวัตกรรมการเกษตร ไปในระบบสังคมตามแนวนอน (horizontal diffusion) อันเป็นการแพร่กระจาย นวัตกรรมการ เกษตรไปในระหว่างบุคคลที่มีสถานภาพทางสังคมระดับเดียวกัน หรือ มีความคล้ายคลึงกันนั่นเอง

ดังนั้น รูปแบบกลุ่มอภิปรายรายการวิทยุ จึงทำให้เกิดการเชื่อมต่อการ แพร่กระจายนวัตกรรมทางตั้งจากหน่วยงานส่งเสริมการ เกษตรที่ส่งไปยังกลุ่มอภิปราย รายการ เข้ากับการแพร่กระจายนวัตกรรมตามแนวนอนที่แพร่กระจายไปในระหว่าง ญาติพี่น้อง เพื่อนฝูง อันเป็นการช่วยคลี่คลายปัญหาสำคัญของการแพร่กระจายนวัตกรรม - เกษตรประการหนึ่ง ซึ่งเรียกว่า "ช่องว่างความแตกต่างในการแพร่กระจายนวัตกรรม" ที่เกิดจากการที่ผู้เผยแพร่ นวัตกรรมหรือเจ้าหน้าที่ส่งเสริม (ผู้ส่งสาร, แหล่งสาร) มักจะมี คุณสมบัติที่แตกต่างไปจากผู้รับ นวัตกรรม (ผู้รับสาร) เป็นอย่างมาก เช่น ผู้เผยแพร่ นวัตกรรม มักเป็นผู้มีความรู้ความชำนาญในนวัตกรรมมากกว่าผู้รับสาร ซึ่งความแตกต่างกันระหว่างผู้ เผยแพร่ นวัตกรรมกับผู้รับ นวัตกรรมนี้ ทำให้การสื่อสารเพื่อการเผยแพร่ นวัตกรรมเป็นไปอย่าง ไม่มีประสิทธิภาพ¹

กลุ่มอภิปรายรายการวิทยุเพื่อผู้ เกษตรกร จึงนับเป็นรูปแบบหนึ่งของการสื่อสาร เพื่อการแพร่กระจายนวัตกรรมที่มีความเหมาะสมอย่างยิ่งที่จะนำมาใช้ในงานส่งเสริม เผย - แพร่ นวัตกรรม เพราะเป็นรูปแบบการสื่อสารที่ก่อให้เกิดการประสานสัมพันธ์ การแพร่กระจาย นวัตกรรมตามแนวตั้ง โดยอาศัยสื่อวิทยุ เข้ากับการแพร่กระจายนวัตกรรมตามแนวนอน ไปตามเครือข่ายการสื่อสารระหว่างบุคคล ซึ่ง โคนัล โซน (Donald Schon)² เห็นว่า ควรที่จะนำมาใช้แทนรูปแบบการแพร่กระจายนวัตกรรมแบบ เดิมที่แพร่จากศูนย์กลางส่ง ไปสู่ ผู้รับ

¹ E.M. Rogers & F.F. Shoemaker, Communication of Innovation: A Cross-Cultural Approach, pp. 14-15.

² Rogers and Kincaid, Communication Networks: Toward a New Paradigm for Research, p. 337.

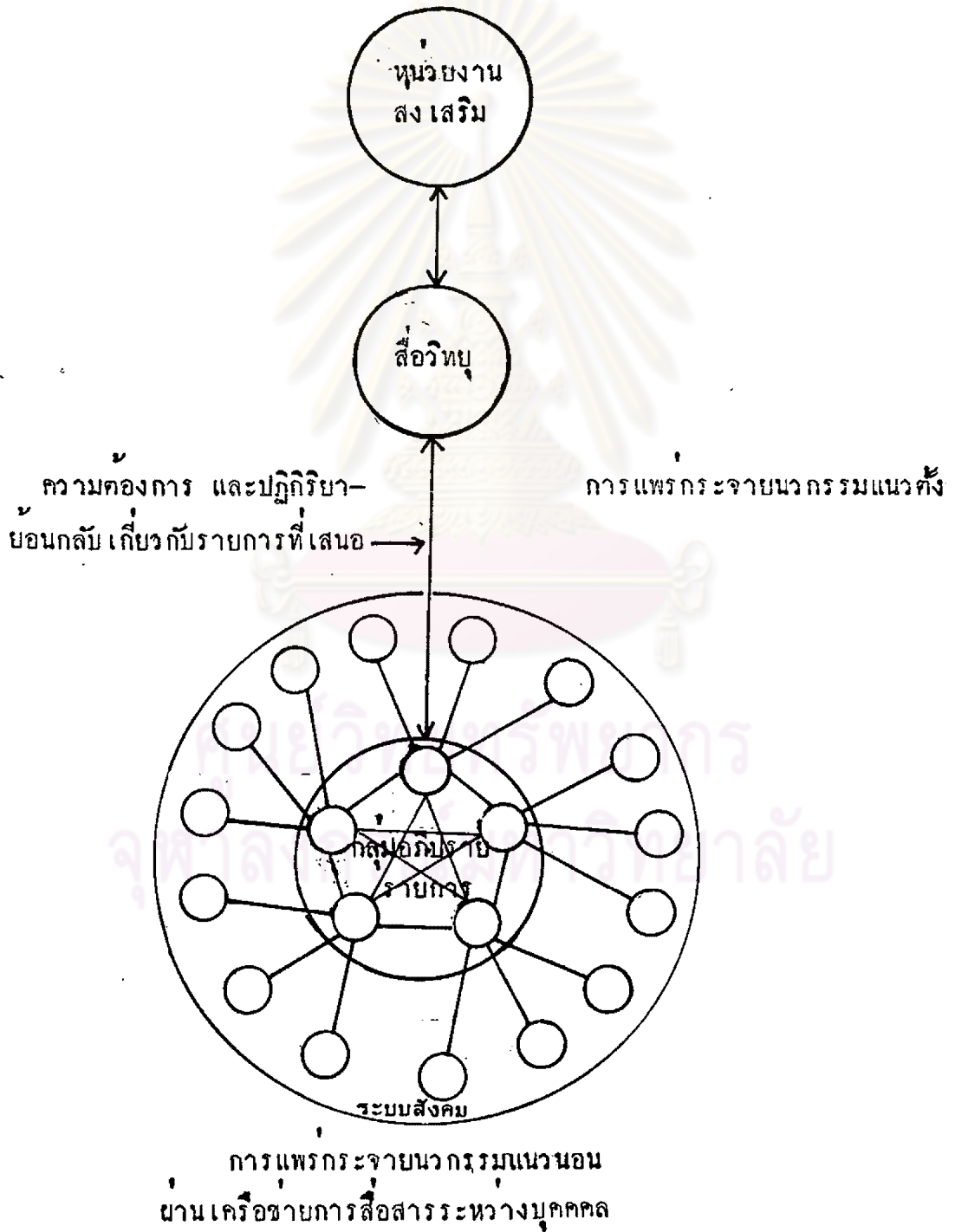
3. ผลการวิจัยที่พบว่ามี การแพร่กระจายนวัตกรรมที่เสนอในรายการวิทยุ เพื่อยูว เกษตรผ่านกลุ่มอภิปรายรายการวิทยุ ไหลผ่านไปตามเครือข่ายการสื่อสารระหว่างบุคคลไปสู่บุคคลอื่น ๆ ในระบบสังคม แสดงว่ากลุ่มอภิปรายรายการวิทยุได้ทำหน้าที่ในการถ่ายทอด (relay function) ข่าวสารจากจุดเริ่มต้นของสื่อมวลชน แพร่กระจายต่อไปยังคนที่ไม่ได้เลือกเปิดรับสื่อมวลชน ทำให้จำนวนผู้รับสารจากสื่อมวลชนเพิ่มมากขึ้น ดังนั้น หากมีการเผยแพร่ นวัตกรรม โดยใช้วิธีการ "กลุ่มอภิปรายรายการวิทยุ" แล้วก็จะสามารถแพร่กระจายนวัตกรรมไปได้กว้างไกลมากกว่า การที่จะเสนอแก่ "รายการวิทยุ" เพียงอย่างเดียว แคลปเปอร์¹ ก็กล่าวเช่นกันว่า มีการแพร่กระจายเนื้อหาของสื่อมวลชนไปในระหว่างบุคคล โดยถ่ายทอดต่อไปตามเส้นทางสังคม ทำให้จำนวนผู้รับสารจากสื่อมวลชนในครั้งแรกเพิ่มมากขึ้น

จากผลการวิจัยดังกล่าว ผู้วิจัยใคร่ขอเสนอแบบจำลองการแพร่กระจาย นวัตกรรมของกลุ่มอภิปรายรายการวิทยุ ที่เกิดจากการประสานสัมพันธ์การใช้รายการวิทยุ เพื่อยูว เกษตรและการแพร่กระจายสารสนเทศระหว่างบุคคล ดังแผนภาพที่ 14

ศูนย์วิทยุทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

¹ Klapper, The Effects of Mass Communication, pp. 30-36.

แบบจำลองการแพร่กระจายนวัตกรรมของกลุ่มอภิปรายรายการวิทยุ

ลักษณะของการแพร่กระจายนวัตกรรม ที่เกิดจากการประสานสัมพันธ์
การใช้รายการวิทยุ เพื่อยุวเกษตรกรและการแพร่กระจายสารสนเทศระหว่างบุคคล
ในรูปแบบของกลุ่มอภิปรายรายการวิทยุเพื่อยุวเกษตรกร พอจะสรุปได้ดังตารางที่ 35

ตารางที่ 35

ลักษณะการแพร่กระจายนวัตกรรมที่เกิดจากการประสานสัมพันธ์การใช้รายการวิทยุ
เพื่อยุวเกษตรกร และการแพร่กระจายสารสนเทศระหว่างบุคคล

1. ผู้ส่งสาร	หน่วยส่งเสริมการเกษตร
2. ผู้รับสาร	ก) กลุ่มอภิปรายรายการวิทยุ ข) เกษตรกรในระบบสังคม
3. ช่องสาร	ก) สื่อมวลชน ข) การสื่อสารระหว่างบุคคล
4. สารสนเทศ	ก) ข่าวสารการเกษตร ข) วิทยากร เทคโนโลยี นวัตกรรมการเกษตร
5. การกระจายข่าวสาร	ก) แนวตั้ง ข) ความแนวนอน
6. ลักษณะของการแพร่กระจาย ในระบบสังคม	ก) ผ่านคู่มือสารที่มีความสัมพันธ์อย่างสนิทแน่นแฟ้น ข) ผ่านคู่มือสารที่มีความคล้ายคลึงกัน ค) ผ่านคู่มือสารที่มีบ้านเรือนตั้งอยู่ใกล้ เคียง

การวิจัยในครั้งนี้ ได้แสดงให้เห็นว่ารูปแบบกลุ่มอภิปรายรายการวิทยุ เพื่อยุวเกษตรกร ทำให้เกิดการประสานสัมพันธ์การใช้รายการวิทยุเพื่อยุวเกษตรกรและการแพร่กระจายสารสนเทศระหว่างบุคคลได้อย่างมีประสิทธิภาพ อันมีผลก่อให้เกิดการยอมรับนวัตกรรมและก่อให้เกิดการแพร่กระจายนวัตกรรมเกษตรไปสู่บุคคลอื่น ๆ ในท้องถิ่น

การที่กลุ่มอภิปรายรายการวิทยุเพื่อยูว เกษตรกร มีประสิทธิภาพในการแพร่กระจายนวัตกรรมการเกษตรนานไปตามเครือข่ายการสื่อสารระหว่างบุคคลในสังคมนี้ ถือได้ว่าเป็นความสำเร็จในการปรับปรุงเทคนิคใหม่ ๆ มาใช้ในงานส่งเสริมการเกษตรในประเทศไทย เป็นการนำเอากลุ่มในท้องถิ่น หรือทรัพยากรของท้องถิ่นมาใช้เพื่อการส่งเสริมและแพร่กระจายนวัตกรรมการเกษตรไปสู่ท้องถิ่นได้อย่างชาญฉลาด จึงนับว่าเป็นความริเริ่มใหม่ในการนำกลุ่มท้องถิ่นในระดับหมู่บ้านมาใช้ในการพัฒนาชนบทได้อย่างมีประสิทธิภาพ สมควรที่จะทำการส่งเสริมและเผยแพร่โครงการนี้ต่อไปในอนาคต

ศูนย์วิทยุทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย